Alcumena
Pismo Interdyscyplinarne
Interdysciplinary Journal

Nr 1(1)/2020

CC BY SA

DOI: 10.34813/psc.1.2020.4
www.alcumena.fundacjapsc.pl

Ograniczanie praw człowieka podczas kryzysu uchodźczego w Grecji (2014-2019) na podstawie analizy raportów Human Rights Watch[1]

Limiting Human Rights during the Refugee Crisis in Greece (2014-2019) according to Human Rights Watch's Reports

Kamila Rezmer-Płotka
ORCID: 0000-0002-1458-5076
e-mail: kamrezmer@icloud.com

It is assumed that the so-called the refugee crisis began in 2015 with a particularly intense influx of this group to the borders of Europe. One of the countries most affected by the problems related to the phenomenon of an increased influx of refugees was and still is Greece. Due to the crisis, the organizations and institutions responsible for monitoring the respect for the rights and freedoms of individuals began to raise doubts related to issues such as human rights violations or counteracting terrorism. The study used the method of source analysis, which was applied to reports from 2015 to 2020, prepared by one of the most important non-governmental organizations dealing with the protection of human rights in the world, namely Human Rights Watch, which produces annual reports on migration and asylum policy of countries European Union. The reports also include information on issues of discrimination and intolerance as well as on counterterrorism. The aim of the study is to check what actions in the field of limiting human rights have been taken by public

[1] Artykuł stanowi efekt realizacji projektu badawczego pt. „Kontestacja polityczna a nowa demokracja opancerzona" finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki. Numer rejestracyjny grantu: 2018/31/B/HS5/01410.

administration entities, in relation primarily to refugees, but also citizens in general. The research problem is the violations of human rights in the period 2014-2019 in the surveyed country indicated by Human Rights Watch. The content analysis of the reports focused primarily on the part devoted to Greece, as this country was most affected by the crisis related to the reception of the incoming population from different regions of the world, as evidenced by the launch of EU aid for Greece and Italy as the frontline countries. The study used the category of militant democracy, which allows for the theoretical validation of the research and explanation of the activity undertaken by this state in relation to refugees.

Key words: refugees, Greece, Human Rights Watch, militant democracy.

Wprowadzenie

Od 2015 roku w Europie miał miejsce jeden z poważniejszych kryzysów związany z bardzo dużym napływem ludności uciekającej z terenów opanowanych wojną, do granic nieprzygotowanych na to państw europejskich. Choć proces migracji trwał od dłuższego czasu, to za początek tzw. kryzysu uchodźczego przyjmuje się rok 2015, kiedy w państwach Unii Europejskiej złożono rekordową liczbę wniosków o azyl (Dahl, Dziudzik, 2017, s. 19). Przy tym należy podkreślić różnicę między pojęciem uchodźcy a migranta. Ten pierwszy zmienia miejsce pobytu ze względu na zagrożenie życia, wolności czy bezpieczeństwa, natomiast drugi z powodu różnych czynników np. zarobkowych, ale z wyłączeniem nacisków ze strony państwa, ogólnie podmiotów politycznych czy zagrożenia ze strony terrorystów (Konwencja dotycząca statusu…, 1951; Protokół dotyczący statusu…, 1967; Rezmer, ss. 197-198). Ponadto w mediach coraz częściej pojawiały się informacje o uchodźcach, którzy masowo tracili życie na morzu. W związku ze wzmożonym napływem ludności do granic Europy zaczęły pojawiać się pytania o status respektowania praw człowieka, ponieważ wielu ludzi tonęło w drodze na ląd, inni stawali się ofiarami przemytników i handlarzy ludźmi. Z kolei w państwach destynacji obawiano się potencjalnego zagrożenia terrorystycznego, przede wszystkim aktów przemocy ze strony dżihadystów. Wskazuje się, że najbardziej znaczącym szlakiem w tamtym czasie był tzw. szlak bałkański, stąd państwem, które było głównym celem 85% wszystkich migrantów i uchodźców, stała się Grecja, znacznie mniej osób korzystało ze „szlaku włoskiego" (Polakowski, Szelewa, 2016, s. 4). W obliczu stania się przez Grecję i Włochy „krajami pierwszej linii" Unii Europejskiej, tj. najbardziej dotkniętymi przez kryzys uchodźczy, podjęta została nawet decyzja o pomocy w relokacji uchodźców, zwiększeniu finansowania

czy tworzenia „hot-spotów" na obszarach najbardziej narażonych na kryzys (Adamczyk, Ilik, 2017, s. 37).

W przeprowadzonym badaniu zastosowano metodę analizy źródeł, mianowicie raportów opublikowanych od 2015 roku do 2020 (raporty odnoszą się do lat 2014-2019, stąd różnica w datach, np. raport z 2020 roku odnosi się do wydarzeń z 2019), opracowywanych przez jedną z najważniejszych organizacji pozarządowych zajmujących się ochroną praw człowieka na świecie, mianowicie Human Rights Watch. Tworzy ona coroczne raporty obejmujące kwestie migracji i polityki azylowej państw Unii Europejskiej. W raportach pojawiają się również informacje dotyczące dyskryminacji i nietolerancji przeciwdziałania aktom terroryzmu. Do badania włączono także raport z 2015, który, choć odnosi się do roku 2014, to może stanowić cenne źródło informacji, jako dokument wskazujący na pierwsze trudności związane z napływem coraz większych grup uchodźców i zwiększonej liczby wniosków o azyl, a stanowiący ostatni sygnał alarmowy przed poważnym kryzysem, który nastąpił już rok później.

Celem badania jest sprawdzenie jakie działania w zakresie ograniczenia praw człowieka podjęły podmioty administracji publicznej Grecji, w stosunku przede wszystkim do uchodźców. Problem badawczy stanowią naruszenia praw człowieka w okresie 2015-2019 w badanym państwie wskazywane przez Human Rights Watch. Cezurę końcową stanowi raport z 2020 roku, ponieważ w późniejszym okresie doszło do kryzysu związanego z rozprzestrzenianiem się koronawirusa, który spowodował zmiany o charakterze istotnościowym i wymagałby poczynienia odmiennych założeń odnośnie do statusu nakładanych ograniczeń praw i wolności człowieka, a także natury ich egzekwowania. W artykule zastosowano kategorię demokracji opancerzonej, która pozwala na teoretyczne umocowanie badania i wyjaśnienie aktywności podejmowanej przez Grecję będącą członkiem Unii Europejskiej, w stosunku do uchodźców.

Kategoria demokracji opancerzonej Karla Loewensteina

Pierwszy raz kategoria *militant democracy* została zastosowana w pracach Karla Loewensteina, który zastosował ją w odniesieniu do Republiki Weimarskiej, poszukując wyjaśnienia przyczyn jej niepowodzenia w walce z nazizmem (Loewenstein, 1937a; Loewenstein, 1937b). Joanna Rak i Roman Bäcker wskazują, że ze względu na podstawową cechę istotnościową tego pojęcia, tj. zdolność do przetrwania przez reżimy demokratyczne, adekwatnym tłumaczeniem dla *militant democracy* jest demokracja opancerzona, czyli określenie „demokracji pełniącej funkcję defensywną

– gotowej do obrony przed każdym możliwym zagrożeniem, ale też ofensywną, czyli demokracji zdolnej do ataku i zniszczenia bądź obezwładnienia przeciwnika w razie konieczności" (Bäcker, Rak, 2019, ss. 64-65). W kontekście tego artykułu najważniejsze jest spostrzeżenie, że demokracja opancerzona to rodzaj systemu politycznego, w którym parlament (Marszałek-Kawa, 2019) i sądownictwo wyposażone są w środki prawne umożliwiające ograniczanie indywidualnych wolności demokratycznych celem obrony demokracji, a więc swojego przetrwania, przed tymi, których uznaje się za jej wrogów wewnętrznych, ale i zewnętrznych (Bäcker, Rak, 2019, s. 68). Pośród ograniczeń właściwych dla demokracji opancerzonej można wyróżnić: ograniczenia odnoszące się do wolności prasy (Capoccia 2005, ss. 57–61), wolności religijnej (Müller 2012, s. 1119), zgromadzeń (Mareš 2012, s. 34), mowy (Ijabs 2016, 289; Mareš 2012, s. 36), zrzeszania się Mareš 2012, s. 36), prawa wyborczego czynnego Ijabs 2016, s. 289) i biernego (Ijabs 2016, s. 289), związane z organizacją referendów (Ijabs 2016, s. 288), regulacje związanych z terroryzmem i przeciwdziałaniem temu zjawisku (Macklem 2006, ss. 488–489), ograniczenia w rejestrowaniu i działalności partii politycznych (Mareš 2012, s. 36), w nabywaniu obywatelstwa (Ijabs 2016, s.289), w dostępie do publicznego zatrudnienia Mareš 2012, s. 36) czy odnoszące się do antyekstremizmu (Capoccia 2005, ss. 57–61; Sajó 2005, s. 2280), swobody poruszania się (Sajó 2005, s. 2280), a także niezawisłości sądownictwa (Kirshner 2014, s. 21). Przyjęta definicja demokracji opancerzonej pozwala więc wyjaśnić działania podejmowane przez Grecję wobec uchodźców, których w tym przypadku uznano za wroga mogącego zagrozić stabilności systemu demokratycznego.

Mechanizmy opancerzania się demokracji podczas napływu uchodźców w Grecji na podstawie raportów Human Rights Watch 2015-2020

Każdy raport składa się ze wstępu, części „polityka migracyjna i azylowa UE", kolejnej poświęconej „dyskryminacji i nietolerancji", następnie „przeciwdziałanie terroryzmowi", dalej omówione są wybrane państwa członkowskie Unii Europejskiej, a każdy raport zamyka część odnosząca się do „polityki zagranicznej". Analizowane źródła nie odnoszą się wyłącznie do kwestii uchodźców, z tego powodu uwagę skoncentrowano głównie na wyodrębnionej części poświęconej Grecji i wyodrębniono z niej informacje odnoszące się do uchodźców. Kwestie poświęcone nielegalnym migrantom, pomimo istniejącego rozróżnienia pomiędzy pojęciem migranta a uchodźcą, włączano do analizy ze względu na domniemanie, że mogły być one traktowane często jako tożsame oraz z powodu trudności

dla samych państw związanych z zaklasyfikowaniem takich osób, przy tak dużym napływie ludności, a także wymieniania ich równocześnie w raportach organizacji.

W celu pełnego zilustrowania działań podejmowanych w Grecji, w związku ze zintensyfikowanym napływem ludności w sekcji poświęconej temu państwu, dokonano podziału tych aktywności na cztery typy. Pierwszy związany z atakami ukierunkowanymi na migrantów oraz osoby ubiegające się o azyl i aktywność w tym zakresie funkcjonariuszy służby publicznej. Drugi typ odnosi się do proponowanych, wdrażanych bądź uchylanych rozwiązań prawnych decydentów politycznych. Trzeci rodzaj podejmowanych działań to te związane z przyjmowaniem i zatrzymaniami napływających osób, ostatni typ aktywności to kwestie dotyczące rejestracji i dostępu do azylu.

Raport z 2015 roku (Human Rights Watch, 2015) odnosi się do wydarzeń z 2014 roku, w ramach pierwszego przyjętego typu można wyróżnić następującą aktywność: ataki na migrantów i osoby ubiegające się o azyl; ataki były przeprowadzane głównie przez grecką straż graniczną, która miała uczestniczyć w zbiorowych wydaleniach i napadach na granicach z Turcją. W typie drugim będą to: rozporządzenie ministerialne wprowadziło zezwolenia na pobyt ze względów humanitarnych dla nieudokumentowanych ofiar i świadków przestępstw motywowanych nienawiścią; wejście w życie ustawy antyrasistowskiej podnoszącej poziom efektywności działań państwa w zakresie ścigania przestępstw z nienawiści i znosząca bariery dla wymiaru sprawiedliwości; pojawienie się obaw o wolność słowa w związku ze środkami kryminalizującymi wypowiedzi. W trzecim typie aktywności wyróżnić można: nielegalne zatrzymania, podczas operacji policyjnych; zatrzymywanie migrantów na okres dłuższy niż 18 miesięcy decyzją rządu; nieludzkie i poniżające traktowanie osób znajdujących się w areszcie migracyjnym; niedopuszczalne warunki, w których przetrzymuje się nielegalnych imigrantów na komisariatach policji. W ostatnim typie aktywności będzie to przede wszystkim utrudniony dostęp do azylu w przypadku przebywania poza Atenami lub w przypadku bycia przetrzymywanym.

Z kolei w raporcie z 2016 roku (Human Rights Watch, 2016), który koncentrował się na wydarzeniach mających miejsce w 2015 roku aktywność, jaką można wyodrębnić w ramach pierwszego typu będą stanowić: zarzuty w stosunku do straży granicznej o uczestniczenie w zbiorowych wydaleniach i napadach migrantów oraz osób ubiegających się o azyl na granicach lądowych z Turcją; spychanie łodzi przewożących migrantów i osoby ubiegające się o azyl na Morzu Egejskim, z powrotem na wody tureckie przez niezidentyfikowanych, uzbrojonych i zamaskowanych mężczyzn; ataki

na migrantów i osoby ubiegające się o azyl. W ramach typu drugiego podejmowanej aktywności można wskazać: wezwanie Grecji do ustanowienia skutecznych mechanizmów pomocy ofiarom ataków na tle rasistowskim w zakresie środków zaradczych, dostępu do wymiaru sprawiedliwości czy kwestii odpowiedniego karania sprawców, przez sprawozdawcę ONZ ds. współczesnych form rasizmu; ustawa przyjęta w lipcu wprowadziła zezwolenia na pobyt ze względów niehumanitarnych dla nieudokumentowanych ofiar i świadków przestępstw z nienawiści. Trzeci typ to głównie kwestie takie jak: warunki przyjmowania i przetrzymywania określane jako „przerażające"; znacznie dłuższe przytrzymywanie dzieci ubiegających się o azyl i dzieci migrantów zarejestrowanych przez władze jako małoletnich bez opieki niż osób dorosłych lub dzieci podróżujących z rodzinami; uchylenie przez rząd decyzji ministerialnej zezwalającej na przetrzymywanie migrantów na okres dłuższy niż 18 miesięcy; zapowiedź zwolnienia z aresztu osób szczególnie wrażliwych i zatrzymywanych przez okres sześciomiesięczny; nieludzkie i poniżające traktowanie podczas zatrzymań. W ostatnim wyróżnionym typie zwrócono zaś uwagę na: wadliwe systemy rejestracji nie pozwalające zidentyfikować osób o szczególnych potrzebach m.in. niepełnosprawnych, chorych, a także kobiet i dzieci; utrudniony dostęp do procedury azylowej.

Aktywność pierwszego typu na podstawie raportu z 2017 roku (Human Rights Watch, 2017) po raz kolejny pojawiły się kwestie takie jak: wzrost liczby ataków i zastraszania osób ubiegających się o azyl i migrantów; usuwanie dzieci niepełnosprawnych z instytucji w Lechaina, która zyskała popularność za sprawą wielu nadużyć. W drugim typie aktywności na uwagę zasługuje grecka ustawa z kwietnia mająca za zadanie ułatwiać realizację porozumienia zawartego pomiędzy UE a Turcją, która pozwalała na przyspieszone badanie dopuszczalności wniosków o azyl, celem ustalania m.in. czy osoby ubiegające się o niego mogą bezpiecznie wrócić do Turcji. Trzeci typ aktywności nie różnił się znacząco od aktywności w ramach tego obszaru od poprzednich lat: w ośrodkach azylowych nadal wskazywano na braki w zakresie zapewniania godnych warunków zatrzymania i przyjmowania przeludnienie włączając; brak podstawowego schronienia, zapewnienia warunków sanitarnych i higienicznych, grupy szczególnie dotknięte to kobiety, dzieci i osoby niepełnosprawne, długie kolejki po żywność niskiej jakości; chaos w zarządzaniu i brak przepływu informacji; dochodziło do potyczek/konfliktów, szczególnie natury żywieniowej, kobiety narażone były na molestowanie seksualne i przemoc; migranci bez opieki i dzieci ubiegające się o azyl były przetrzymywane w celach policyjnych lub zamkniętych obiektach, z powodu braku odpowiednich miejsc. Ostatni typ aktywności wyróżniony na podstawie raportu

to: pogorszenie się systemu azylowego i przyjmowania uchodźców, dostęp do azylu był nadal utrudniony i opóźniony, pomimo wysiłków podejmowanych w zakresie wstępnej rejestracji mającej na celu poprawę tego dostępu i przyspieszenie relokacji.

W raporcie z 2018 roku nawiązującym do wydarzeń z 2017 roku (Human Rights Watch, 2018), w ramach pierwszego typu aktywności wyodrębniono: używanie nadmiernej siły przez policję wobec osób ubiegających się o azyl, podczas protestu w Lesbos, złe traktowanie zatrzymanych w następstwie starć; ataki na osoby ubiegające się o azyl przez grupy prawicowe na wyspie Chios. Drugi typ aktywności to: otwarcie popołudniowych zajęć przygotowawczych, w celu integrowania dzieci ubiegających się o azyl i dzieci migrantów w szkołach publicznych; programem nie udało się objąć jednak dzieci przebywających na wyspach. W trzecim typie wskazywano na: zwiększenie możliwości zatrzymań i zmuszanie osób identyfikowanych jako grupy wrażliwe do pozostania w Grecji, do czasu rozpatrzenia ich wniosków o azyl, zgodnie z zaleceniami Komisji Europejskiej z 2016 roku; zatrzymanie osób w fatalnych warunkach i przeludnieniu, jednocześnie odmowa dostępu do procedur azylowych lub ochrony uchodźców; warunki, powolne podejmowanie decyzji przyczyniły się do pogorszenia stanu zdrowia psychicznego części z osób oraz tworzenie napięć przeradzających się w przemoc; przedłużające przetrzymywanie dzieci bez opieki na posterunkach policji i w obozach dla uchodźców, oczekujących na umieszczenie w przeludnionych schroniskach. Ostatni typ aktywności odnosił się do: możliwości otrzymania azylu, która nadal była utrudniona i dostęp do niego podlegał opóźnieniom, to także trudności z dostępem do odpowiedniej opieki i usług osób znajdujących się w trudnej sytuacji, z powodu braku właściwej identyfikacji przez władze greckie.

Na podstawie przedostatniego analizowanego raportu z 2019 roku (Human Rights Watch, 2019) w ramach pierwszego typu aktywności, że: grupy skrajnie prawicowe prowadziły kampanie przeciwko osobom ubiegającym się o azyl; media donosiły o atakach w całym kraju na osoby postrzegane jako imigranci lub muzułmanie, statystyki policyjne odnoszące się do przestępstw z nienawiści wykazały ich znaczny wzrost w porównaniu do roku poprzedniego. Drugi typ aktywności to przede wszystkim: odmowa ze strony rządu wykonania wiążącego orzeczenia sądu najwyższego o zniesienie polityki odosobnienia (*confinement policy*) dla nowoprzybyłych i przyjęcie w maju nowego prawa, by ją kontynuować; mniej niż 15% dzieci ubiegających się azyl miało dostęp do edukacji na wyspach, a tylko co druga osoba w kontynentalnej części kraju była zapisana do szkół publicznych. W ramach trzeciego typu aktywności

nadal można wskazać na: poważne przeludnienie, brak higieny i odpowiednich warunków sanitarnych, brak wystarczającej opieki specjalistycznej, w tym medycznej czy wsparcia psychospołecznego, występowanie przemocy fizycznej i tej ze względu na płeć w obozach pogarszanie się stanu zdrowia psychicznego; większość dzieci bez opieki umieszczana była z dorosłymi oraz była zagrożona bezdomnością, władze nie rozwiązały problemu schronisk dla nieletnich lub pieczy zastępczej; kobiety umieszczane były z niespokrewnionymi mężczyznami w miejscach przyjmowania lub przetrzymywania i nie miały dostępu do podstawowych usług, np. medycznych. Zaś w ramach czwartego typu będzie to: ujawnienie luk w systemie przyjmowania uchodźców i udzielania azylu wraz z pogarszaniem się warunków i przeludnieniem.

Ostatni analizowany raport z 2020 roku (Human Rights Watch, 2020). W pierwszym typie aktywności wskazać można na: niezgodne z istniejącym prawem traktowanie osób ubiegających się o azyl i uchodźców niepełnosprawnych, wyrażenie obaw przez Komitet Rady Europy ds. Zapobiegania torturom w sprawie nieludzkiego i poniżającego traktowania w zakładach psychiatrycznych i ośrodkach detencyjnych dla migrantów. Drugi typ aktywności to głównie: polityka greckiego rządu polegająca na blokowaniu osób ubiegających się o azyl na wyspach przed przeprowadzką na kontynent; nowe prawo azylowe ułatwiło przetrzymywanie osób ubiegających się o azyl na dłuższy okres i zmniejszenie zabezpieczeń dla takich osób, w tym zniesienie ochrony dla osób najbardziej potrzebujących pomocy, szczególnie podatnych na dyskryminację społeczną, polityczną, ekonomiczną, kulturową i prawną (vulenrable). W ramach trzeciego typu ponownie pojawiły się kwestie: poważnego przeludnienia, fatalnych warunków w obozach m.in. sanitarnych, higienicznych, brak dostępu do podstawowych usług np. wody i żywności, opieka medyczna, psychospołeczna na niskim poziomie, pogarszanie się stanu zdrowia psychicznego osób ubiegających się o azyl; przemoc fizyczna i ze względu na płeć stała się powszechna w obozach dla uchodźców; przetrzymywanie dzieci bez opieki m.in. w aresztach śledczych, przebywanie setek takich dzieci z dorosłymi lub bezdomnymi z powodu braku odpowiedniego schronienia lub opieki zastępczej. W ramach ostatniego typu aktywności wyodrębnić można, że: w Grecji znajdowała się nadal duża liczba osób ubiegających się o azyl, której nie była zapewniona odpowiednia ochrony praw; umożliwienie przez władzę większej liczby transferów przybyłej ludności, jednak nadal przy tysiącach osób przebywających w przeludnionych obozach/ośrodkach i nieodpowiadających normom sanitarnym warunkach na wyspach.

Na podstawie analizy raportów organizacji Human Rights Watch, można zauważyć, że pomimo sytuacji związanej z napływem uchodźców i podejmowanymi rozwiązania-

mi na arenie międzynarodowej, która na przestrzeni lat ulegała zmianie, to aktywności podejmowane w ramach czterech wyodrębnionych typów głównie odnosiły się do powielania tych samych działań. W ramach pierwszego typu: było to przede wszystkim nadużywanie siły przez policję i grecką straż graniczną w stosunku do osób ubiegających się o azyl, uchodźców, w tym osób niepełnosprawnych. Ponadto pojawiły się kwestie napadania i wydalania takich grup czy nawet spychanie z łodzi, którymi potrzebujący pomocy przybywali do granic państwa, czy też sygnały o motywowanych nienawiścią przestępstwach i kampaniach/atakach na te osoby ze strony np. skrajnie prawicowych grup.

W ramach drugiego typu aktywności dotyczących rozwiązań prawnych podejmowanych przez decydentów politycznych były to: regulacje związane z wydawaniem zezwoleń na pobyt lub przyspieszonymi procedurami dotyczącymi wniosków o azyl, akty mające na celu zapobieganie przestępstwom z nienawiści, działania podejmowane w celu zapewnienia szerszego dostępu do edukacji dla dzieci ubiegających się o azyl, ale z drugiej strony również prawo pozwalające na dłuższe przetrzymywanie, zmniejszanie zabezpieczeń, w tym zniesienie ochrony dla najbardziej potrzebujących pomocy, szczególnie podatnych na dyskryminację społeczną, polityczną, ekonomiczną, kulturową i prawną (*vunerable people*).

Trzecia grupa ta aktywność związana z przyjmowaniem i zatrzymaniami ludności napływającej. Wskazać tu można przede wszystkim: nielegalne zatrzymania na okres dłuższy niż przewidują europejskie przepisy, w tym nieodpowiednie warunki przyjmowania i przetrzymywania takich osób, które stały się jedną z przyczyn pogarszania się stanu zdrowia zarówno fizycznego, jak i psychicznego przetrzymywanych, eskalację przemocy, a nawet nadużycia seksualne.

Ostatnia grupa działań związana była z rejestracją i dostępem do azylu. W tym przypadku wskazywano przede wszystkim na utrudniony dostęp do jego otrzymania, szczególnie dla osób pozostających poza Atenami, czy przetrzymywanymi m.in. w obozach dla uchodźców, słabe systemy rejestracji nowych osób ubiegających się o azyl oraz pogorszenie się systemu azylowego, w tym opóźnienia, trudności, na jakie napotykali uchodźcy, a także brak odpowiedniej ochrony ich praw, czy umożliwianie przez rząd większej puli transferów przybyłej ludności, pomimo istniejącego problemu przeludnienia i trudnych warunków bytowania na wyspach, gdzie ulokowano tysiące osób.

Podsumowanie

Przyjęta definicja demokracji opancerzonej zakłada, że w ramach systemu politycznego można zastosować takie środki prawne, które umożliwią ograniczanie indywidualnych wolności w celu przetrwania i obrony demokracji przed tymi, którzy zostaną uznani za jej wrogów. W prezentowanym artykule ukazano, że za wroga, który może zagrozić stabilności systemu demokratycznego, Grecy uznali uchodźców, masowo napływających do granic Unii Europejskiej. Przede wszystkim w Europie nadal żywa była pamięć o ofiarach zamachów terrorystycznych, np. we Francji. Wobec tego pojawiły się obawy obywateli państw członkowskich o przemycanie pośród osób potrzebujących pomocy, także terrorystów, tzw. samotnych wilków. W związku z tym pojawiały się nawet debaty, w jaki sposób dokonywać selekcji podczas przyjmowania i podziału pomiędzy państwami członkowskimi osób, które uznawano za uchodźców. Pojawiały się także pytania o to jak zabezpieczyć państwo i ochronić ludność cywilną, jakie środki bezpieczeństwa zastosować.

Interesującym przykładem jest Grecja, która jako państwo pierwszej linii, nie miała wystarczająco czasu, aby prowadzić tego typu debaty, ponieważ każdego dnia do jej granic napływały tysiące osób, które szukały schronienia, tym samym państwo to było zmuszone podejmować działania *ad hoc*. Toteż w raportach organizacji Human Rights Watch pojawiła się sekcja poświęcona m.in. Grecji, która stanowi przedmiot prowadzonych badań. Działania podejmowane przez Grecję podzielono na cztery typy aktywności. W ramach pierwszej za przejaw opancerzania się demokracji wskazać można przede wszystkim na nadużycia ze strony policji i straży granicznej, czyli organów państwowych odpowiedzialnych za ochronę, zachowanie porządku i bezpieczeństwa obywateli. W ramach drugiej sekcji uwzględniono wszystkie regulacje podejmowane w badanym okresie. Interesujący jest tutaj fakt, że przyjęta ustawa antyrasistowska wzbudziła obawy o wolność słowa, a więc jeden ze wskaźników procesu opancerzania. W trzeciej sekcji ukazano kwestie zatrzymań, zwłaszcza że te następowały z naruszeniem prawa europejskiego, a samo przetrzymywanie nosiło wiele znamion łamania praw człowieka. Ostatnia sekcja to głównie utrudnianie dostępu do uzyskania azylu, brak zapewnionej odpowiedniej ochrony praw i wolności przebywających w Grecji uchodźców czy umożliwianie większej liczby transferów, przy świadomości, że istnieje problem przeludnienia. Bardzo ważne jest uświadomienie, że w artykule odniesiono się wyłącznie to działań ujętych w analizowanych raportach, co oznacza, że podejmowanych aktywności mogło być znacznie więcej. Ich dogłębne

zbadanie wymagałoby triangulacji większej liczby zróżnicowanych niezależnych źródeł oraz ich analizy. Kolejną kwestią jest nieuprawnione, zamienne stosowanie w raportach pojęć migrant i uchodźca, co może spowodować trudności z dokładnym oszacowaniem skali problemu uchodźstwa, a także kłopot z precyzyjnym wskazaniem czy ataki, o których była mowa, były ukierunkowane bezpośrednio w uchodźców, czy na przykład w mniejszości etniczne, rasowe ogółem.

Bibliografia

Adamczyk, A., Ilik, G. (2017). Wpływ kryzysu migracyjnego Unii Europejskiej na stosunki grecko-tureckie. *Studia Europejskie/Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, nr 3, s. 33–57*.

Bäcker, R., Rak, J. (2019). Trajektoria trwania opancerzonych demokracji. *Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem 41, nr 3, s. 63–82*.

Capoccia, G., (2005). *Defending Democracy Reactions to Extremism in Interwar Europe*, Baltimore, London, 2005.

Dahl, M., Dziudzik, A. (2017). Państwa Unii Europejskiej wobec kryzysu imigracyjnego z 2015 roku. *Unia Europejska.pl, nr 3, s. 17–25*.

Human Rights Watch. World Report 2015: European Union. Events of 2014. Pobrane z: https://www.hrw.org/world-report/2015/country-chapters/croatia-european-union-france-germany-greece-hungary-italy. [dostęp: 08.11.2020].

Human Rights Watch. World Report 2016: European Union. Events of 2015. Pobrane z: https://www.hrw.org/world-report/2016/country-chapters/croatia-estonia-european-union-france-germany-greece-hungary. [dostęp: 08.11.2020].

Human Rights Watch. World Report 2017: European Union. Events of 2016. Pobrane z: https://www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/european-union#6b7186. [dostęp: 08.11.2020].

Human Rights Watch. World Report 2018: European Union. Events of 2017. Pobrane z: https://www.refworld.org/docid/5a61ee75a.html. [dostęp: 08.11.2020].

Human Rights Watch. World Report 2019: European Union. Events of 2018. Pobrane z: https://www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/european-union#6b7186. [dostęp: 08.11.2020].

Human Rights Watch. World Report 2020: European Union. Events of 2019. Pobrane z: https://www.hrw.org/world-report/2020/country-chapters/european-union. [dostęp: 08.11.2020].

Ijabs, I. (2016). After the Referendum: Militant Democracy and Nation-Building in Latvia, *East European Politics and Societies and Cultures 2(30), ss. 288-314*.

Kirshner, A. (2014). *A Theory of Militant Democracy: The Ethics of Combatting Political Extremism*, New Haven and London: Yale University Press.

Konwencja dotycząca statusu uchodźców z 28 lipca 1951 (Dz.U. 1991, nr 119, poz. 515).

Polakowski, M., Szelewa, D. (2016). *Kryzys uchodźczy – czy jesteśmy gotowi?*. Wydawca: Friedrich-Ebert-Stiftung, Przedstawicielstwo w Polsce wspólnie z Funda-

cją Międzynarodowe Centrum Badań i Analiz (ICRA). Pobrane z: https://library.fes.de/pdf-files/bueros/warschau/14404.pdf. [dostęp: 10.11.2020].

Loewenstein, K. (1937a). Militant Democracy and Fundamental Rights I. *The American Political Science Review, nr 3(31), s. 417–432*.

Loewenstein, K. (1937b). Militant Democracy and Fundamental Rights II. *The American Political Science Review, nr 4(31), s. 638–658*.

Macklem, P. (2006). Militant Democracy, Legal Pluralism, and the Paradox of Self-determination, *International Journal of Constitutional Law 3(4), ss. 488-516*.

Mareš, M. (2012). Czech Militant Democracy in Action: Dissolution of the Workers' Party and the Wider Context of This Act, *East European Politics and Societies 33(26), ss. 33-55*.

Marszałek-Kawa, J. (2019). *The Institutional Position and Functions of the Sejm of the Republic of Poland after the Accession to the European Union*, Odessa: Helvetica Publishing House.

Müller J.-W. (2012). „Militant Democracy." In Michel Rosenfeld & Andras Sajó (Eds.), *The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law p. 1119*. New York: Oxford University Press: 1119. DOI: https://doi.org/oxfordhb/9780199578610.013.0062.

Protokół dotyczący statusu uchodźców, sporządzony w Nowym Jorku dnia 31 stycznia 1967 r. (Dz.U. 1991, nr 119, poz. 517).

Rezmer, K. (2018). Papież Franciszek wobec problemu uchodźstwa w latach 2014-2018. *Krakowskie Studia Małopolskie, vol. 23, ss. 196-209*, DOI: https://doi.org/10.15804/ksm201810

Sajó, A. (2005). From Militant Democracy to the Preventive State' *Cardozo Law 5(27), ss. 2255-2294*.